

• • EN TIDNING FRÅN GLAUKOMFÖRBUNDET

ÖGONTRYCKET

NR 4 • 2018

Jacob Hård på TV-sporten
om sitt glaukom:

**Jag ångrar att
jag inte lyssnade
på morsan i tid**

• sid 5

Täppas Fogelberg
Ny krönikör i Ögontrycket • sid 12

Kim Haaning
Dansk Glaukomförening • sid 18

ÖGONTRYCKET

Nr 4 – 2018
Tidning från
Svenska Glaukomförbundet

Redaktionskommitté som
framställt och ansvarar för innehåll:

Lars Steen och Lars Karbin

Ansvarig utgivare: **Lars Steen**

Redaktör: **Örjan Andersson**

Ej signerat material
är författat av redaktören

Ej namngiven fotograf
är fotat av redaktören
ISSN: 1653-4069

Redaktionens adress:

Ögontrycket

c/o Örjan Andersson

Ekhovsvägen 20, 647 32 Mariefred

Mail:

ogontrycket@glaukomforbundet.se

Om du vill ha Ögontrycket som
taltidning i DAISY-format så
kontakta din glaukomförening.

Produktion:

DanagårdLiTHO, Ödeshög

Omslagsbild: TV-sportens folkkäre
kommentator Jacob Hård.

Foto: Örjan Andersson

INNEHÅLL

3 Ledare

4 Nytt i ÖT

5 Intervju med TV-sportens
Jacob Hård

12 Krönika av Tappas Fogelberg

14 Från grönstarr till glaukom

16 Fråga Doktorn

18 Glaukom i världen

22 Glaukomskola

25 Noterat

27 Adresser

28 Glaukom i vardagen

**Ett stort tack till er
som skänkt pengar till
glaukomforskningen!**

Använd **SGF donationers**
plusgirokonto:
56 42 28-5

Utgivning av Ögontrycket 2018

Nr 5 Utgivning vecka 50
Manusstopp 12/11

Läkemedlet pilokarpin restnoterat och ingen läsbar valinformation för synskadade

Bästa medlemmar och läsare, välkomna till en ny säsong av informationsmöten, glaukomcaféer, medlemsmöten och opinionsbildning. Under sommaren inträffade två allvarliga incidenter som klart visar att glaukomförbund och glaukomföreningar fortsatt har mycket att göra när det gäller informationsverksamhet och opinionsbildning.

I mitten av juni slog Synskadades Riksförbund i Göteborg larm om att läkemedlet pilokarpin var slut sedan flera månader. Pilokarpin är en medicin som används mot en viss typ av glaukom och det kan bli förödande konsekvenser för den synskadade som inte får tag på det, enligt Synskadades Riksförbund.

Krav på Läkemedelsverket

Från mitten av juni och en bit in i augusti var pilokarpin helt slut och det finns ingen ersättningsmedicin som är godkänd av Läkemedelsverket. Vårt bestämda krav riktat till Läkemedelsverket är därför bättre framförhållning och bättre information till förskrivarna samt att Läkemedelsverket ställer större krav på läkemedelsproducenterna så att dessa håller lager av efterfrågad medicin. Allt för att minimera oron hos patienter som är helt beroende av medicinen för att hålla trycket nere.

En andra incident skedde inför de just avslutade valen till riksdag, landsting och kommun. Hela 96 % av partiernas valstugor

saknade material som är tillgängligt för synskadade. Det visar en valstugeundersökning som Synskadades Riksförbund genomfört i 301 valstugor på 48 orter i landet. Partierna fick svara på om de i valstugan hade material i något av följande format: Upptryckt i storstil. Intalat på ljudfil eller på CD. På punktskrift. I många valstugor hänvisade valarbetarna till partiets hemsida.

Illavarslande

Problemet är att många synskadade inte har tillgång till Internet och dessutom har partiernas hemsidor många brister vad gäller tillgängligheten.

Grunden i vår demokrati är de återkommande valen där varje medborgare får möjlighet att lägga sin röst. Det är därför illavarslande om en stor grupp synskadade undanhålls relevant information från partierna inför valen. En valstuga sticker ut positivt i enkäten. På Gustav Adolfs torg i Göteborg kunde Feministiskt Initiativ (FI) erbjuda material i samtliga tre format. Kan FI som inte har partibidrag i samma utsträckning som de större och etablerade partierna så borde alla partierna kunna åstadkomma samma sak. Enkäten redovisar ett skrämmande resultat och därför krävs skärpning från partiorganisationerna inför nästa val.

Nyheter i Ögontrycket

I och med denna höst kommer några nyheter i vår tidning **Ögontrycket**. Säkert har du redan noterat att tidningshuvudet – logotypen för tidningen **Ögontrycket** är helt ny och tydligare. En modernare logo som utformats av vår allt i allo Birgitta Fors på uppdrag av ÖT:s redaktionskommitté.

Vidare får ÖT för första gången en krönikör och det är ingen mindre än författaren och radioprofilen

Täppas Fogelberg som kommer att medverka i ett antal nummer framöver. Täppas intervjuades i ÖT för ett år sedan i nr 4 – 2017, där han menade att blindhet är inte lika farligt som cancer och inte lika äckligt som hemorrojder.

Han menade samtidigt i intervjun att han har som helt blind ett bättre liv idag än för 20 år sedan och han har förmågan att jonglera med sin vita käpp. Att skriva krönikor för ÖT med anknytning till ögon och seende är hans arbetsorder!

Måste också notera att ÖT fått en intervju med den helsympatiska sportreportern Jacob Hård som

också drabbats av glaukom. Han har stått för underhållningen och kommentarerna när det gäller både längdskidåkning under vinterhalvåret och så även under EM i friidrott med mera under senaste sommaren. Tack för alla goda sport- och TV-stunder!

Örjan Andersson
Redaktör ÖT

Glaukomförbundet söker **Redaktör för tidningen Ögontrycket**

Då nuvarande redaktör för tidningen har begärt att få sluta vid årsskiftet söker vi ny redaktör för vår tidning Ögontrycket.

Ögontrycket utkommer med fem nummer per år. Har formatet A4 och ett omfång på 28 sidor. Tidningen riktar sig i första hand till förbundets och föreningarnas medlemmar samt ögonsjukvården och innehåller intervjuer och reportage kring nya forskningsrön, opinionsbildning och föreningsreferat.

Redaktörens arbetsuppgift är att göra intervjuer och reportage och leverera manus och bild till olika artiklar samt skicka grovskiss och manus till tryckeriet, korrekturläsning etc.

Till sitt stöd med artikelförslag och i övrigt har redaktören en redaktionskommitté. Vid intresse kontakta Glaukomförbundets vice ordförande Anna Wikberg, mobil: 070-67 65 480 eller mail: anna.wikberg@glaukomforbundet.se

Jacob Hård på TV-sporten om sitt glaukom:

Jag ångrar att jag inte lyssnade på morsan i tid!

Det är under de varma försommardagarna i maj som den folkkäre och helsympatiska sportkommentatorn Jacob Hård avslappnat i shorts tar emot ÖT utanför sitt hem i Enskede, Stockholm. Med kaffekorgen i högsta hugg möts vi i en enorm trädgårdspark utanför bostaden. Vi ska inmundiga kaffe med kakor medan vi ska prata både sport och glaukom.

Det var för fyra år sedan som han fick diagnosen glaukom. Troligtvis är det ett arv efter sin mor som hade glaukom men såg bra när hon använde droppar.

– Ja, morsan var på mig hela tiden att jag borde gå och kolla mina ögon, säger han, men när man själv inte märker någon försämring blev det inte av att undersöka sig tidigare, vilket jag ångrar nu.

Hårt sminkad

Han har medicinerat med olika slags droppar, vilket ledde till att han blev mörk under ögonen och fick långa ögonfransar. Under skid-VM i Falun för några år sedan reagerade både tittare och kollegor i hans närhet på att han såg så anorlunda ut.

– Det blev missuppfattningar och folk undrade varför jag sminkade mig så hårt, säger han med ett klurigt leende. Nu har jag provat ett alternativ – laserbehandling och nu ska jag gå vidare med en annan laserbehandling.

Han har glaukom på båda ögonen men på det ena ögat är skadorna väldigt små. Han upplever att diagnosen glaukom inte är något hinder i jobbet som sportkommentator och det har inte påverkat hans livskvalitet.

– Att synfältet är skadat är inget jag hittills, peppar, peppar, märker i mitt seende i vardagen. Och att ta en droppe eller två är ju ett väldigt litet pris, avslutar han om sitt glaukom.

Den folkkäre kommentatorn och reportern Jacob Hård har länge varit SVT:s mest anlitade i rapporteringen från längdskidåknings- och friidrottstävlingar. I båda fallen arbetade han inledningsvis i par med Christer Ulfbåge som också blev något av en mentor för Jacob.

Numera utgör han den ena parten i ett av Sveriges med kända och omhuldade kommentatorspar, i längdskidåkning med Anders Blomquist och när

det gäller friidrott så heter parhästen Anders Gärderud.

Duktig 800-meterslöpare

Jacob började arbeta som sportjournalist vid Radiosporten 1980 för att 1986 övergå till Sveriges Television. Utöver idrotten har Hård gjort sig ett namn för den bredare allmänheten genom att låna ut sin röst till ormen Bo A Orm i Lilla Sportspegelns animerade TV-serie Zoolympiska spelen.

Han har också ett förflutet som duktig 800-meterslöpare och tävlade då för IFK Lidingö där han vann många guld i Svenska Dagbladsstafetten tillsam-

mans med duktiga löparkompisar.

– Ja, jag testade friidrott från 12–13-årsåldern där jag blev en skaplig 800-meterslöpare och jag höll på fram till 18 års ålder, säger Jacob Hård.

En andra omgång löpning blev det i 24-årsåldern och fram tills han blev 30 år.

– Jag var en hygglig 800-meterslöpare men inte elit, säger han lite blygsamt. Men med en bäst tid på 1,54 kan man väl vara ganska stolt över! Och som 63-åring håller han fortfarande igång och det kontinuerligt. Han cyklar till jobbet vilket är en halvtimme enkel väg.

– På vintern får jag ju

Radarparet Jacob Hård och Anders Blomquist ger stark TV-underhållning från längdskidspåren.

Jacob Hård i trädgårdsparken utanför sin bostad i Enskede.

tack vare mitt jobb möjlighet att åka skidor på olika vinterorter. Här hemma är du lite si och så med snö-tillgången, säger han nöjt och det lyser verkligen igenom att det egna utövan-det står nästan i klass med att kommentera tävlingarna i längdskidåkning.

Han åker också långfärd-skridskor och rullskidor för att spara sina knän som han har lite bekymmer med.

Men trots det så kör han också orientering ett par gånger i veckan i Klubben OK Södertörn.

Bra kemi

– Ja, så har jag börjat spela golf men det är mest för att lufta sig, säger denne idrotts- men också friluftskille. Han har också ett stort fågelintresse och där han hela tiden försöker lära sig mer om olika fågelarter.

Vintersäsongen med längdskidåkning är avslarad och han vet att berätta lite om parhåsten Anders Blomqvist.

– Jag trivs väldigt bra med Anders och jag har känt hans familj sedan länge, men han var bara en liten knodd när jag umgicks med storebrorsan Örjan som också var löpare. Vi har bra kemi och funkar bra ihop, säger Jacob om sin parhäst.

Dom båda har ingen gemensam uppladdning inför sändningarna utan jobbet börjar dagen innan när startlistorna delas.

– Då gör vi jobbet var och en för sig och sedan stämmer vi av med varann och det kan resultera i jobb under halva natten med många timmar av förberedelser och sedan kåkar vi gemensam frukost, säger Jacob Hård samtidigt som han ger kollegan en eloge för hur seriöst han tar sig ann spåren.

– Oftast har Anders varit ute och testat spåret dagen innan och även på morgonen och här är han ett föredöme menar Jacob.

Bragder

Anders Blomqvist vill inte bara åka igenom banan utan vill också testa de tyngsta bitarna för att kunna känna respekt för åkarna.

Då vet man som kommentator när tröttheten för åkarna kommer. Efter sändningarna gör Jacob och Anders tillsammans en kort utvärdering – vad var bra och mindre bra.

Om man då ber Jacob att lyfta upp några bragder under den gångna vintersäsongen så lyfter han fram Charlotte Kalla och Stina Nilsson som har utvecklats ett steg till.

– Charlotte har ett bredare register och dom har visat att det är möjligt att ta ett steg till. Stina är ju häftig på många sätt, hon är sin egen tränare och vinner det första guldet, kommenterar han.

På herrsidan kan han inte se någon bragd senaste vintern samtidigt som han imponerats av den finländske skidåkaren Ivo Niskanens sätt att vinna femmilen.

– Det var ju som i gamla tider tidsmässigt och, innan man hade masstarter.

När detta publiceras i ÖT har sommaren passerat och Jacob har tillsammans med sin andra parhäst Anders Gärderud kommenterat ett antal tävlingar i friidrott. I år hade radarparet sällskap av Kajsa Bergqvist och Carolina Klüft och inför sommaren levererade Jacob Hård följ-

Jacob Hård pratar mycket gott om sina parhästar Anders Blomqvist och Anders Gärderud.

ande kommentar: – Jag kommer att jobba mest med Anders och Kajsa och det ser jag fram emot, då det inte är lätt att ha kompetens på alla friidrottsgrenar – det är svårt att vara expert på allt. Det blir en tillgång att kunna använda de här båda tjejerna, säger han övertygande.

Och efter sommarens friidrottsunderhållningar är det bara att instämma.

Efter en timmes avslappnat och opretentiöst

samtal i den sommarfagra trädgårdsparken och där Jacob Hård har varit högst villig att svara på alla frågor avslutar vi vårt möte. Det har varit tryggt, mysigt och väldigt sympatiskt – precis det som Jacob Hård med sina parhästar Anders och Anders förmedlar i TV-rutan sommar såväl som vinter.

Text och bild:
Örjan Andersson

inbjuder till

ÖGATS DAG

Onsdagen den 10 oktober 2018 Kl 13 - 16
Stockholm Waterfront

Föreläsningar om åldersrelaterad sjukdom i gula fläcken, om synrehabilitering samt föredrag om aktuell ögonforskning.

Fritt inträde

Ingen föranmälan krävs; drop-in

I samarbete med

**Synskadades
Riksförbund**

Optikerförbundet

**SVERIGES
ÖGONLÄKARFÖRENING**

ÖGATS DAG – PROGRAM

13.00 **Välkomnande**

Moderator **Madeleine Zetterberg**, prof, SU/Mölndal, vetenskaplig sekreterare Ögonfonden och information om Ögonfonden – **Stefan Seregard** prof KI/St Erik, ordförande Ögonfonden

13.05 **Utdelning av forskningsanslag & stipendier från Ögonfonden 2018**

13.15 **Föredrag om aktuella forskningsprojekt**

Charlotta All-Eriksson, docent, överläkare KI/St Erik: Retinoblastom – cancer i ögat; behandling, prognos och livskvalitet

Peter Söderkvist, prof Linköpings universitet: Gener inblandade i ögats utveckling

Gerd Holmström, prof, överläkare Uppsala universitet: Näthinnans utveckling och funktion hos extremt för tidigt födda barn

14.00 *Paus med fika*

14.30 **Föreläsning om ögonsjukdom**

Anders Kvanta prof, överläkare KI/St Erik: Åldersrelaterad makuladegeneration (AMD) idag och imorgon

15.00 **Rätten att komma ut – vägar till ökad delaktighet för synskadade**

Neven Milovojevic, Verksamhetsledare, Intressepolitisk chef, Synskadades Riksförbund

15.55-16.00 **Avslutning** Ögonfondens ordförande **Stefan Seregard** prof KI/St Erik

www.ogonfonden.se

Täppas Fogelberg:

Demokrati! Den måste hållas levande och jag klär mig i ren skjorta, rena byxor och mörk kavaj för att gå och rösta.

Står med en svettig nyckelknippa i en för mig ny trappuppgång. Det luktar hyfsad trappstädning, och i mitt inre bor förväntan.

Under många år har jag rört mig mellan gården i Hälsingland och lägenheten i Stockholm. På grund av skilsmässa ska jag nu öppna eget och inta en ny lägenhet.

Nycklarna väger tungt i handen. Först portkod, vilken jag lärt mig rabbla som ett barn som hamrar in en psalm, det är två halvtrappor upp till vänster, runda ett hörn, gå förbi ett sopnedkast och känna längs väggen. En bit bortom ett element finns dörren.

Himalaya-bestigning

Prövar nyckel en efter en och till slut är det en som

passar. Klick dörren går upp.

Jag står på tröskeln till mitt nya hem, det är inte stort, luften känns instängd, en liten tvåa, helt

ok. Men för mig är det som att stå vid randen till en ny värld.

I början när jag höll på att förlora synen, diagnosen är RP, på svenska "Nät-

hinnedegeneration”, var jag skräckslagen i sådana här situationer. Det okända kunde slå till som en råttfälla och en oväntad tröskel var som en Himalayabestigning.

Allt det där, knepet är att jag accepterat min bristande synförmåga, för flera år sedan och några saker har jag lärt mig.

Går vilse

Det är ingen idé att hetsa upp sig i onödan. Situationen är som den är, jag sparar av mig skorna, alltid till höger innanför dörren och sedan börjar jag metodiskt att avläsa lägenheten.

Känner på väggarna och försöker förstå storleken, var fönstren befinner sig och var toadörren är i förhållande till sovrumsdörren. Hela tiden ”går jag vilse”, villar bort mig men det går sakta bättre och bättre. Börjar i fantasin placera ut de möbler som inte kommit än och var sjutton är krokarna där man hänger upp kökshanddukskarna? Hur är spisen konstruerad, finns det en korg för soppor och åt vilket håll går kylskåpsdörren? Allt är nytt och spännande. Om ett tag kommer det mesta att sitta i ryggmärken men just nu är

jag upptäcksresande i det okända. Med risk för att låta hurtig såg jag det mesta förut som problem men jag har vant mig och

så snart jag lärt mig en tröskel vet jag var den är.

Trösklar flyttar inte på sig! Tvättstugor brukar inte heller vandra omkring, där får jag fråga en granne om vägen och om hur man gör för att boka tvättid.

Demokrati

När väl denna praktiska del av tillvarons puzzel lagts dyker det upp en annan aspekt av att inte se något.

Demokrati! Den måste hållas levande och jag klär mig i ren skjorta, rena byxor och mörk kavaj för att gå och rösta.

Utanför vallokalen står ett antal personer med lappar i händerna. De vill alla att jag ska rösta på just deras parti och givetvis vill jag stoppa de valsedlar som speglar min politiska uppfattning i kuverten.

Samtidigt, och det är här det börjar bli besvärligt, ska man gå ensam bakom skärmen, valhemligheten är lagstadgad, och utföra sitt personliga val.

Här skulle jag förstås kunna ta fram min iphone, trycka på scannerappen och låta telefonen berätta vilken valsedel som är vilken men jag har inte ordentligt lärt mig att hantera den där rackarns appen ännu.

Lösningen på detta heter Martin. Han är min ledsagare, har tystnadsplikt och är pålitlig som en atomklocka.

Naturligtvis skulle det på många sätt vara mer praktiskt att se än att inte göra det men när nu saker och ting är som det är får man, fast jag inte gillar uttrycket men det underlättar det mesta ”gilla läget”.

Täppas Fogelberg

Använd ordet Glaukom konsekvent i stället för grön starr

Näst efter det ofrånkomliga ”Var inte orolig.

Du kommer snart kunna tävla igen. Jag känner flera som har sett lika dåligt som du och som ser perfekt efter operation och fått nya linser”, är det vanligaste jag fick höra när man förstod att min syn inte fungerade längre.

”Varför skaffar du inte riktiga glasögon?”

Men så enkelt är det ju inte om man har glaukom. Jag hade som löpare och tävlingsgångare tävlat i många år med hyggliga resultat: fem Lidingö-loppsegrar som veteran, 29 maraton, varav ett VM-guld plus sex till på olika distanser.

Men nu var den tiden tydligen förbi. Eftersom jag på den tiden inte kände till vad som utmärkte grå och grön starr tyckte jag det lät positivt. Jag var alltså lika okunnig som de flesta andra. Men när jag tog reda på mer förstod jag att det är frågan om två helt olika ögonsjukdomar. Människor menade väl när de gav rådet att operera in nya linser. För de var lika okunniga som jag, tänkte kanske ”starr som

starr” blandade ihop grön starr med grå starr, och det händer fortfarande ibland.

Förpassa grönstarr-ordet

Jag skulle därför gärna se att Svenska Glaukomförbundet kunde hjälpa till att förpassa grönstarr-ordet ur vardagsspråket, då skulle missförstånden också minska.

Visst kan vi klara det? När jag växte upp i början av 50-talet var kräfta en fruktad sjukdom och nära nog lika med en dödsdom. Jag kommer väl ihåg den förstämning som lade sig över alla när ordet *kräfta* uttalades. Numera säger vi väl allmänt cancer, eller hur? År 1951 grundade man Riksföreningen för *kräftsjukdomarnas* bekämpande. 1982 byt-

te organisationen namn till *Cancerfonden*. Övergången från kräfta till cancer skedde rätt odramatiskt.

Övergång till ordet glaukom

Jag tog kontakt med *Cancerfonden* för att höra om man hade någon form av kampanj för att få igenom en namnändring.

Men så verkar inte ha varit fallet. Man kände inte till exakt hur namnbytet gick till, men cancer var det ord som användes mest runt om i världen. Förmodligen är det så att läkarna var först med att använda ordet när de kommunicerade med utländska kollegor och sedan använde ordet även i kommunikation med patienterna. Det låter rimligt och jag undrar om det kan vara en praktisk väg att få ögonsjukvården, syncentraler, optiker etc. att konsekvent övergå till glaukom i stället för grönstarr. Nu kanske ni undrar vad det ska vara bra för? Duger inte grönstarr? Jovisst, men i andra länder använder man

ändå ordet glaukom. Glaukom eller varianter glaucoom, glaucoma etc. är det som används. Har kollat franska, engelska, tyska, nederländska, danska, ryska ordböcker. Det är bara i Norge man använder ordet grön starr då ungefär som i svenskan parallellt med glaukom. Jag tänker att det kan vara bra som en övergång till att bara använda glaukom.

De flesta kan engelska och invandrare som kommer hit är mera vana vid termen glaukom, något som jag märkt när jag pratat med och för invandrare här i Uppsala. Jag tror att det vore värdefullt att få folk i allmänhet att förstå att grön och grå starr inte är nästan samma sjukdom, som lätt kan fixas med en operation. Får man klart för sig att det inte gäller grönstarr så kanske fler testar ögontrycket hos till exempel optiker. Använder man helt olika ord så styr man inte tankarna åt fel håll.

Man kan förstås gärna introducera katarakt istället för gråstarr, men det får andra ta tag i. Det viktiga är på lite sikt att sluta använda ordet grönstarr. Jag frågade Bo, som har glaukom, vad han säger? Glaukom förstås. Grönstarr används väl inte längre, sa

Gammal kampanjaffisch för att bekämpa sjukdomen Kräfta

han. Men han menade också att det händer lite då och då att folk inte vet vad glaukom är. Då får Bo, folkbildaren göra en insats. Så sprids kunskapen.

Medicinsk ordbok

När jag förberedde den här artikeln kollade jag i ett antal ordböcker för att se vilka ord och definitioner man använder. Det var riktigt intressant, men här ska jag bara berätta om en ordbok.

Den heter Medicinsk ordbok och ges ut av Belfrage Medical AB. Det är Sveriges största oberoende medicinska ordbok på nätet och ni hittar den på nätet i en helt ny och uppdaterad version medicinskordbok.se. Här förklaras innebörden av 10 000

medicinska termer. Varje dag görs här 5 000 sökningar enligt VD Annica Carnbring Belfrage. Med så många besök per dag är det förstås jätteviktigt att det som står är korrekt.

Alltså slår vi upp ordet GLAUKOM, "Glaukom innebär förhöjt tryck i ögat som kan skada synnerven permanent och är förenat med smärta." En slagning på grönstarr ger "förhöjt tryck i ögat förenat med smärtor."

Som ni märker finns det mycket att jobba med, när en nyligen medicinsk ordbok har två fel i samma enda mening. Kanske Svenska Glaukomförbundets styrelse kan funera en korrekt definition?

Gudrun Fleetwood

Fråga Doktorn!

Har du frågor som du vill ställa till
vår ögondoktor Marcelo Ayala
maila till hemsidan:
www.glaukomforbundet.se

Frågor & Svar

Fråga

Finns det inte medicin i till exempel tablettform istället för ögondroppar och har dessa i så fall testats?

Svar

Det finns tabletter som sänker ögontrycket ("Diamox"). Problem är att de har många biverkningar. Tabletterna fungerar bra som tillfällig behandling.

Fråga

Kan jag lita på en optiker som säger att jag har början till glaukom och att jag inte behöver remiss till ögonmottagning?

Svar

Nej! Jag skulle be optikern att skicka remiss till ögonläkare för att fastställa diagnosen.

Fråga

Anser du att resultatet av synfältsundersökningar, (VFI) är avgörande för om man ska göra operation eller inte för att sänka trycket i ögat? Det gäller grönstarr. Eller kan man enbart gå på tryckmätning i ögat och besluta om operation?

Svar

Synfältsundersökningar är viktiga för att mäta progress i sjukdomen. Det vill säga även om trycket inte är så högt kan man bestämma sig för en operation om man ser tydlig progress.

Fråga

Min sambo är i Peru hos sin mamma och har märkt av pulseringar i sina ögon under ett antal månader. Idag var hon till en ögonläkare i Peru. Läkaren sa att

antagligen är det glaukom. Hennes mamma har det sedan ett antal år. Min fråga är: Skall hon komma hem till Sverige och få behandling här så fort som möjligt eller kan hon ta behandling i sitt hemland?

Svar

Det är alltid lika svårt att uttala sig om enskilda fall. Det beror mycket på hur pass högt trycket var och hur mycket skada i synfältet/synnerven påvisades. Vanligtvis kan man vänta med behandlingen några dagar.

Fråga

Har glaukom och är blind på ena ögat. Jag tar regelbundet ögondroppar och är 90 år. Jag går regelbundet sedan länge hos ögonläkare som skulle vilja förbättra synen på det seende ögat med gråstarroperation. Vad är risken? Ögontrycket ligger runt 20. Om risken bedöms mycket stor är det bättre att räkna med den syn jag har än att bli blind också på detta öga. Jag är tacksam för en rekommendation som en liten vägledning för mitt ställningstagande.

Svar

Alla operationer har risker, även gråstarroperationen. Det är viktigt att du träffar läkaren som ska operera dig för undersökning och samtal innan man bestämmer sig. Olika fall har olika risker.

Fråga

Är cyklodiodlaser och diodlaser samma sak? Är behandling med denna metod mot förhöjt ögontryck effektiv?

Svar

Ja, riktigt namn är cyklodiodlaser. Behandlingen är effektiv men måste användas till rätt patient.

Fråga

Jag har blivit ordinerad att skölja med Klobetasol munhålel 0,025 % mot oral lichen. Problemet är att jag samtidigt behandlas mot högt ögontryck. Nu säger min tandläkare att trycket inte påverkas, men min ögonläkare tror att det gör det. Så hur ligger det till egentligen?

Svar

Mycket bra fråga. Har kollat all information som finns och tyvärr vet man väldigt lite om detta läkemedel. I grunden är det ett kortisonpreparat så rent teoretiskt skulle det kunna höja ögontrycket. Rent praktiskt tror jag inte på en så stor påverkan på ögontrycket, dels är koncentrationen mycket låg och dels används bara tillfälligt för att skölja munnen.

Fråga

Jag behandlades 2015 för grå starr. Synen försämrades, vilket jag tolkade som efterstarr, men som visade sig vara glaukom. Ordinerad Xalatan, 1 droppe dagligen. Normalt ögontryck. Ingen känd hereditet. Ålder 76 år.

I olika artiklar tas upp orsak till glaukom. Som bidragande orsak anges försämrat blodflöde i synnerven. Jag röker inte men använder frekvent nikotintuggummin. Påverkar nikotinet blodflödet i synnerven?

Svar

Studierna visar att rökningen är en riskfaktor för glaukom, sannolikt är att rökningen påverkar negativt på blodflöde i synnerven. Jag antar att nikotintuggummin påverkar också negativt på blodflödet i synnerven.

Dansk Glaukomförening på offensiven med ny styrelse och nya idéer

Kim Haaning, ny ordförande i Dansk Glaukom Förening

För sex år sedan trodde man att det fanns mellan 30 – 40 000 invånare med glaukom i Danmark. Det var en ickekorrekt siffra – idag är man ganska övertygad om att det snarare är mellan 100 – 120 000 som har diagnosen glaukom. Det kan man avläsa av konsumtionen och åtgången av ögondroppar. Glaukomföreningen i Danmark är 24 år och har idag 450 medlemmar där de flesta har varit med sedan starten. Men nu sker ett generationsskifte, där det kommer många nya medlemmar med nya idéer!

GLAUKOM I VÄRLDEN

Ikommunen Fredriksberg mitt i Storköpenhamn träffar ÖT Glaukomföreningens nyvalde ordförande Kim Haaning på hans kontor. Kim driver tillsammans med sina kompanjoner ett företag som säljer en patenterad räddningsstege som placeras framför allt i hamnområden där det finns risk att falla i och inte kunna ta sig upp för en hög kajkant. Ett framgångsrikt företag och där marknaden och försäljningen når långt utanför Danmarks gränser.

Sprängfyllda av energi

Kim Haaning är 47 år och har själv fått diagnosen glaukom. Han har så kallad normaltrycksglaukom och har använt ögondroppar för att sänka trycket men inte utan en del biverkningar. Han har också prövat laserbehandling med gott resultat där trycket gick ner från 17 till 12. Nu ska han snart på ny kontroll. Han är som nyvald ordförande full av energi och idéer.

– Det har ju visat sig att långt fler än man tidigare trott har ögonsjukdomen glaukom och det är

därför stort behov av en omfattande upplysningskampanj, säger en helengagerad Kim Haaning.

Han menar att det gäller att marknadsföra föreningen på bred front, ta tillvara patientgruppens intressen samtidigt som man vill samarbeta med de läkare som arbetar med och forskar på ögonsjukdomen glaukom.

– Vi måste stödja de forskningsprojekt som handlar om glaukom och jag finner det högst rimligt och relevant att stödja både informationsarbetet och forskningen, hävdar Kim.

Den nya styrelsen har precis konstituerat sig och Kim gläder sig åt att samarbeta med sina nya styrelsekollegor.

– Redan nu har det visat sig att de nya styrelseledamöterna är sprängfyllda av energi och nya idéer, säger han med emfas.

Stambord

En av dessa idéer är STAMBORDET som i någon mån går att jämföra med svenska glaukomföreningarnas glaukomcaféer. Eftersom Dansk Glaukomförening inte har några lo-

kala eller regionala föreningar är det av stor vikt att medlemmarna hittar lokala mötesplatser, spridda över landet.

– Vi startar ett nytt projekt för medlemmar och blivande medlemmar där man ska kunna utbyta erfarenheter och få ett eget nätverk, säger Kim och fortsätter att berätta:

– Projektet kallar vi för STAMBORD och där vi siktar på att skapa fler lokala möten så att vi kan uppnå bättre täckning i hela landet.

På mötena kan patienterna och anhöriga utveckla tankar om hur det är att leva med glaukom. Utbyte av erfarenheter om olika hjälpmedel i vardagen eller annat man har behov att prata om.

– För att få fart på verksamheten har vi utsett Stambordansvariga i olika delar av landet och vi efter-

GLAUKOM I VÄRLDEN

Kim är också ansvarig redaktör för den välgjorda tidningen Glaukom – Medlemsblad för Dansk Glaukomförening

lyser fler som vill engagera sig, ordna lokal och inbjudan till Stambordet, säger han och tanken är två, tre träffar om året på varje lokal plats. För närvarande är Stamborden igång i Odense på Fyn och i Herning beläget ungefär mitt på Jylland.

Egen hemsida

Glaukomföreningen upp-
bär inget statsbidrag men
kan som andra föreningar
i Danmark söka bidrag ur

en fond från den statliga
spelmarknaden. För Dansk
Glaukomförening innebär
det 45–50 000 danska kro-
nor årligen och där verk-
samheten sköts av ideella
krafter.

– Informationen till
medlemmarna sköter vi via
en facebookside och snart
har vi en egen hemsida,
berättar Kim. Föreningen
jobbar också med e-mail-
adresser för att hålla kon-
takten med medlemmarna.
Danskarnas motsvarighet

till Ögontrycket heter
Glaukom – Medlemsblad
för Dansk Glaukom Före-
ning – en välgjord tidning i
A4-format på 20 sidor. En
ren och snygg tidning där
”dekorationerna” i form av
färg ligger i ytterkanterna
för att inte störa läsbar-
heten. Tidningen utkommer
2 ggr/år och ansvarig redak-
tör är Kim Haaning själv.

Hemläxa

Så var det den ständiga
frågan om kontakten med

GLAUKOM I VÄRLDEN

ögonsjukvården?

– Vi har ju flera arrangemang där ögonläkare föredrar om sjukdomen eller någon som presenterar hjälpmedel. För två år sedan deltog vi i en konferens där ögonforskarna möttes. Men frågan är hur vi ska få en mer kontinuerlig kontakt med ögonsjukvården, där har vi nog en hemläxa att göra, säger Kim samtidigt som han betonar att man måste också ta eget ansvar för den egna vården – experter har inte alltid tid.

– Om sitt intresse för Dansk Glaukom Förening säger han:

– Jag har själv upplevt hur föreningens foldrar och videos bidrar till att förstå ögonsjukdomen glaukom när man nyss fått diagnosen. Jag har också upplevt hur man på olika möten kan få stöd och utbyta erfarenheter, vilket är viktigt, säger han.

Men samtidigt är han inte särskilt imponerad av dagens behandlingsmöjligheter. Att man inte kan stanna sjukdomens ut-

veckling helt eller få tillbaka det som är förlorat av synen.

– Och det är en ärftlig sjukdom och därför kan man oroa sig för sina barn och målet är därför att vi säkrar bättre behandlingsmöjligheter för kommande generationer, avslutar den nya och djupt engagerade ordföranden Kim Haaning.

Text och bild:
Örjan Andersson

HAR DU SVÅRT ATT TA DINA ÖGONDROPPAR PÅ RÄTT SÄTT?

Santen tillhandahåller dropphjälpmedel för dig som behöver hjälp med droppningen!

- Droppstödet är ett hjälpmedel för dig som är ovan vid eller någon gång har haft problem med att använda ögondroppar.
- Droppstödet gör det lättare att hålla droppflaskan stadigt över ögat.
- Droppstöd finns även till endosbehållare.
- Fråga din läkare eller sköterska om du önskar prova.

Santen

SantenPharma AB • Solna Torg 3 • 171 45 Solna • Tel 08-444 75 60 • www.santen.se

GLAU 1306-04SE

Starka motiv både för glaukomföreningarna och ögonsjukvården att starta glaukomskolor

Glaukomföreningen Norrbotten är den förening som har flest erfarenheter av att starta och driva glaukomskolor. Föreningens ordförande Lars Karbin, Luleå, som också har en plats i Glaukomförbundets förbundsstyrelse slår här ett slag för att fler glaukomföreningar ska starta glaukomskolor i samarbete med ögonsjukvården.

Lars Karbin är ordförande i Glaukomföreningen Norrbotten och har också en plats i förbundsstyrelsen.

Han menar att både glaukomföreningen och ögonkliniken har allt att vinna på ett samarbete kring glaukomskolor och presenterar här en rad motiv och argument som stödjer hans åsikt.

– Föreningen får en positiv dialog direkt med ögonsjukvården i regionen när vården lyfter fram glaukomskolor i den egna verksamheten till nytta för glaukomvården i stort, säger en erfarenhetsmässigt övertygad Lars Karbin.

I glaukomföreningen finns ett hav av erfarenheter om droppar som rinner, ögon som svider, mediciner som byts ut mm som vi kan berätta om för nya glaukomiker utan dramatik och på ett enkelt språk. Han menar också

att vi kan förmedla att livskvaliteten för många inte behöver bli så mycket sämre om vi får vår behandling och tar våra droppar enligt ordination.

– Vi kan bli en kanal för patienter som inte får den vård de förväntar sig, utan att bli klagomur, bara genom att lyssna och ge råd, säger Lars Karbin. Han menar samtidigt att många patienter har lättare att ställa frågor när ”vanliga människor” är med och i samma situation.

– Under pågående glaukomskola får vi också möjligheten att förmedla kontakter och adresser till de som riskerar att bli av med körkortet, säger han.

Stordriftsfördelar

Ett starkt argument för föreningen är också möjligheten till att informera om föreningens verksamhet och visa upp ÖT-kort sagt sälja in lokalföreningen på ett vänligt och förtroendeingivande sätt.

För ögonsjukvården ger glaukomskolan möjlighet till grundlig och allsidig information om glaukom och behandlingsformer utan att ta upp dyr läkartid.

– Det här ger stordriftsfördelar då 8–12 patienter plus anhöriga informeras samtidigt och gör att förståelsen och kunskapen

ökar, säger en övertygad Lars Karbin.

Glaukomskolan ger också större möjligheter att ställa frågor och få en dialog mellan patienten och ögonsjukvården som i annat fall drabbar vanlig behandlingstid. Vidare ger det möjlighet till praktiska övningar med droppar och dropphjälpmedel, som underlättar för patienten och ger bättre effekt när det gäller rådgivning och medicinering. Allt detta reducerar frågor och oro hos patienten.

– Glaukompatienternas ökade kunskaper gör att de vet vad sjukdomen innebär vilket gör att den fortsatta kommunikationen med patienterna blir både enklare och effektivare, hävdar Lars Karbin.

I Motivationsdokumentet ”Varför Glaukomskola” presenteras också ett mycket konkret upplägg och disposition som visar hur träffarna i Glaukomskolan ska genomföras. Här föreslås att det är ögonmottagningen som bjuder in lämpliga deltagare då det är ögonsjukvården som vet vilka som i närtid (1–3 månader) fått diagnosen glaukom. Då ögonsjukvården kallar in blir det heller inte problem med sekretess kring kallelsen.

–Vi föreslår att man kal-

lar 8–12 patienter plus en anhörig till varje patient, då får man en hanterlig grupp där det finns möjligheter att ställa frågor och vara fullt delaktig, säger Lars Karbin.

Konkret körschema

Här föreslås också en eller två träffar beroende på avstånd till sjukhuset. Om man stannar vid en träff är 2–3 timmar inklusive fika en lämplig längd för en glaukomskola. Placeringen under mötet bör vara en öppen fyrkant eller kring ett större bord istället för biografisittning.

I dokumentet föreslås följande körschema: Kort presentation av ledningen för glaukomskolan med ögonsjuksköterska och representanter från glaukomföreningen. Kort presentation av deltagarna. Under rubriken ”Vad är glaukom” inleder ögonsjuksköterskan med ett illustrerat power-point-program. Om olika behandlingsformer som ögon droppar, laser och kirurgi. Vidare berättar ögonsjuksköterskan om återbesök, ögontrycksmätning och synfältsundersökning. Här kan glaukomföreningen komplettera med sin syn på ögonsjukvården om till exempel önskemålet att

Lars Karbin är övertygad om att glaukomsbörskolor kan få förbundet att växa och locka fler medlemmar.

träffa samma läkare eller ögonsjuksköterska varje gång och vad som händer om inte utlovad frekvens/vård uppfylls.

En framtidsvision som berättar om nya forskningsrön och ny utrustning bör också ingå innan en frågestund tar vid.

– Viktigt är också att glaukomföreningen får komma till tals, berätta om lokala aktiviteter, glaukomcafé, enkäter, temakvällar, utflykter samt presentera vår tidning Ögontrycket, säger Lars Karbin som han menar att det är i glaukomföreningen som patienten kan få det kontinuerliga stödet.

Han är också övertygad om att det är via glaukomsbörskolor vi kan få föreningar och förbund att växa via fler medlemmar. Via glaukomföreningarna en direktare och bättre dialog med ögonsjukvården ge-

nerellt. Då blir det också lättare för oss som patient- och intresseorganisation att framföra våra synpunkter på den viktiga ögonsjukvården.

Text och bild:
Örjan Andersson

I ÖT nr 3 – 2015 redovisades hur ögonsjuksköterskan Eva Andersson Lantto startade glaukomsbörskola i Piteå.

Möte med Ögonkliniken i Helsingborg

IÖT nr 2 2018 under rubriken "Glaukom i vardagen" berättade Ulla Göransson om sitt glaukom och om starten av glaukomcaféer i Helsingborg och Ängelholm.

Nu tar man nästa steg. I ett dialogmöte i Helsingborg träffade representanter för Glaukomföreningen Syd ledningen för ögonkliniken.

Här diskuterades problem med tillgängligheten för glaukompatienter, förslag på Glaukomskola och möjligt samarbete med -

kvalificerade optiker.

– Tillförordnade verksamhetschefen Pelle Blidberg visade stor öppenhet och berättade om att bristen på framför allt läkare nu är upplyft till regionnivå, säger Ulla Göransson till Ögontrycket.

Nu inleder ögonkliniken i Helsingborg ett samarbete med övriga kliniker. Läget är allvarligt och man arbetar hårt för att lösa problemet, enligt Pelle Blidberg.

–Vårt förslag att starta Glaukomskola togs emot

mycket positivt och glaukomföreningen ser därför fram emot ett kommande samarbete, säger Ulla Göransson, samtidigt som hon tillägger:

– Vi framförde också vår uppfattning att läkarkåren visat förvånansvärt lite intresse för att utreda möjligheten till samarbete med högkvalificerade optiker, som skulle kunna avlasta ögonsjukvården.

Nästa dialogmöte är planerat att genomföras om ett halvår.

Paus för körkortsprov i körsimulatorn vid VTI i Linköping

Sedan i våras har Transportstyrelsen beslutat om att pausa testerna i körsimulatorn vid VTI i Linköping. Detta för att utvärdera resultatet men också möjligheten att testa bilförarna på annat sätt. Samtidigt kommer det att ske en

uppföljning av de bilförare som godkänts i tidigare prov.

VTI genom professor Jan Andersson, som varit ansvarig för proven i körsimulatorn har inga invändningar mot beslutet.

– Forskare vill alltid ut-

värdera och studera effekterna av den genomförda verksamheten, säger Jan Andersson till ÖT.

Däremot är han kritisk till tidpunkten för pausandet.

– Vi hade betat av kön till att få prova sin körförmåga i simulatorn. De sista i kön borde ha fått chansen innan man stoppade projektet, säger han till ÖT.

Beslut kommer vid årsskiftet.

SGFs policy enligt GDPR

Glaukomförbundet har tagit fram en policy för hur personuppgifter behandlas enligt GDPR. I våra glaukomföreningar är styrelsen ansvarig för denna.

Policyn tar upp: Allmän

information om personuppgiftsbehandling, medlemskap och medlemsregister, donationskontots gåvogivare och marknadsföring.

Finns som PDF på www.glaukomforbundet.se, se

länk Glaukomförbundet.

Mer information eller frågor: Kontakta din glaukomförening, se www.glaukomforbundet.se eller maila till info@glaukomforbundet.se

re synmiljö och därmed öka tillgängligheten för alla.

Christin slåss ständigt mot institutioner, organisationer och företag för att få dem att tänka på textens storlek och de viktiga kontrasterna när det gäller tryckt material.

– Det finns starka trender i formgivningen av olika trycksaker och en utbredd omedvetenhet om vad kontrasterna betyder för synskadade, säger en engagerad Christin som är besjälad av

att jobba för en förändring.

Christin är till exempel upphov till att Ögontryckets ingresstexter numera trycks i halvfet text och inte, som tidigare, kursiv som är mer svårläst för synskadade. Planen är att Christin Hult återkommer i nästa nummer för att berätta om förningens arbete och tips om hur man själv klarar vardagen med bättre kontraster.

Text och bild:
Örjan Andersson

Om du vill se så bra som möjligt, så länge som möjligt:

Ta dina ögon-droppar!

— Medical Device —

BLEPHACLEAN

STERILA VÅTSERVETTER

Skonsam ögonlockshygien
med bevisad klinisk effekt

- Rengör
- Mjukgör
- Återfuktar

- Klara att använda, behöver ej eftersköljas
- Godkända för vuxna och barn över 3 månader
- Framtagna i samarbete med hud- och ögonläkare

Rekommenderas till torra ögon och MGD (Meibomian gland dysfunction), Blefarit (ögonlocksinfektion) och kladdiga ögon, orsakade av allergier, infektioner mm.
Innehållsförteckning: Vatten, PEG 8, Poloxamer 184, Polysorbate 20, kaprylglycin, Propylenglykol, PEG 6 kapryl, Kaliumfosfat, Dikaliumfosfat, Alkohol, Centella asiatica rotextrakt, Iris florentina extrakt, Zinksulfat, Retinol, Natriumhyaluronat.

THÉA NORDIC AB, STORGATAN 55, SE-703 63 ÖREBRO • TEL: +46 19 33 37 80 • EMAIL: INFO@THEA-NORDIC.COM • WWW.THEA-NORDIC.SE

THSE20170210-482

Välkommen till

Glaukomföreningen Dalarna Norra

Tel. 070-542 42 07 • Pg 77 94 96-9
dalarnanorra@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Dalarna Södra

Tel. 070-516 21 05 • Pg 17 62 65-7
dalarnasodra@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Gävleborg

Tel. 072-575 73 80
gavleborg@glaukomforbundet.se

**Glaukomföreningen
Jämtland/Härjedalen**

Tel. 070-330 72 13
jamtlandslan@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Norrbotten

Tel. 070-673 95 00 • Bg 777-9481
norrboten@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Syd

Tel. 070 – 612 01 76 • Pg 444 14 56-3
syd@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Småland

Tel. 070-661 02 12 • Bg 568-8999
smaland@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen i Stockholm

Tel. 08-33 38 36 • Pg 495 80 90-5
stockholm@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen i Sörmland

Tel. 070-342 00 83 • Pg 28 24 77-9
sormland@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Uppland

Tel. 018-34 33 37 • Pg 33 34 95-0
uppland@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Värmland

Tel. 070-52 95 479 • Pg 38 36 54-1
varmland@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Väst

Tel. 0761-42 59 21 • Pg 439 67 40-5
vast@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Västerbotten

Tel. 090-12 26 89 • Bg 416-1147
vasterbotten@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Västernorrland

Tel. 060-12 85 21 • Pg 29 28 91-9
vasternorrland@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Örebro län

Tel. 070-591 86 34 • Pg 62 57 67-9
orebro@glaukomforbundet.se

Glaukomföreningen Östergötland

Tel. 072-370 78 63 • Bg 222-6504
ostergotland@glaukomforbundet.se

Svenska Glaukomförbundet

Organisationsnummer: 802 408-7325

Plusgiro: 46 06 00-0 • Bankgiro: 5424-1211

Tel. 070-291 56 66 Telefonsvarare

www.glaukomforbundet.se • e-post: info@glaukomforbundet.se

Vill du bli medlem?

Kontakta närmaste lokalförening eller SGF så förmedlar vi kontakt.

Du får tidningen Ögontrycket fem gånger per år.

Hon startade Föreningen Bättre Synmiljö för att öka tillgängligheten för alla

– När jag föddes 1950 tyckte min mamma att jag precis som min syster, som var fyra år äldre, hade stora ögon och det får man om man har glaukom. Och för båda konstaterades glaukom.

Så började samtalet med Christin Hult när ÖT var på besök i hennes bostad mitt i Malmö i slutet av augusti. Hon berättar vidare att hon som barn opererades under sommarloven och hon minns vårdpersonalen som genomgående vänliga.

Hon fick börja skolan i vanlig klass fast hon inte kunde se det som skrevs på svarta tavlan. Men från och med 3:an fick hon gå i synklass – en klass för synsvaga barn.

– Vi fick bättre ljus och anpassade skolbänkar, så man var lite stolt över att gå där, det var inget negativt och man lärde sig tidigt att

klara sig själv, säger Christin.

Färgseende

Idag ser hon nästan ingenting på höger öga och hon använder vänster öga med ett inskränkt synfält.

– Färgseendet sitter centralt och jag tycker det är väldigt härligt med färg och jag gick också estetisk linje, berättar hon. Om det vittnar också några målardukar som står på den inglasade balkongen där vi för vårt samtal.

Christin har jobbat som arbetsterapeut i 40 år och avslutade sitt arbetsliv som synpedagog under 13 år fram till pensionen.

– Jag har i mitt arbete försökt att motivera synskadade att klara sig själva men att klara sig betyder inte att man ser, säger hon och förklarar: Självt går jag mycket på

Christin Hult, Malmö

röster, lär känna människor genom rösten. Om jag skulle träffa dig igen här nere på gatan skulle jag inte kunna se att det är du men jag skulle kunna känna igen rösten. Man brukar säga att ögonen är själens spegel, men för mig är det rösten.

Slåss ständigt

För fyra år sedan var hon en av initiativtagarna till starten av Föreningen Bättre Synmiljö som har sitt säte i Lund. Syftet är att lyfta fram den visuella otydligheten i samhället och påverka ansvariga för att uppnå en bättre

Artikeln fortsätter på sidan 26.